

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Анотація. Зазначено основні показники, які найчастіше використовуються для оцінки ефективності інноваційних проектів, обґрунтовано основні переваги та недоліки використання кожного з них.

Аннотация. Представлены основные показатели, которые чаще всего используются для оценки эффективности инновационных проектов, обоснованы основные преимущества и недостатки каждого из них.

Annotation. Main indicators that are most often used to evaluate the effectiveness of innovative projects and justify the main advantages and disadvantages of each of them have been researched.

Ключові слова: інновації, інноваційний проект, показники оцінки ефективності, методика, підхід, інвестиції.

У сучасних умовах господарювання вже ні в кого не виникає сумніву, що інновації є тим рушійним фактором, без якого неможливий ефективний розвиток жодної економіки у світі. Упровадження інноваційних проектів у діяльність підприємств є саме тією необхідною умовою їх стрімкого розвитку та, як наслідок, покращення добробуту населення країни загалом. Але необхідно зазначити, що питання оцінки ефективності інновацій є одним з найменш розроблених напрямів у науковій літературі, який потребує подальшого розвитку. В інноваційному менеджменті не існує єдиного підходу щодо оцінки ефективності інноваційних проектів, що і обумовлює існування великої кількості показників оцінки ефективності інноваційних проектів. Це і свідчить про актуальність обраної теми, тому що всі існуючі показники оцінки ефективності інновацій мають свої певні переваги та недоліки, які слід обов'язково враховувати при обґрунтуванні ефективності інноваційного проекту з метою підвищення якості результатів оцінки інновацій.

Проблема інноваційного проектування та оцінки ефективності інноваційних проектів була предметом досліджень як вітчизняних, так і іноземних вчених, а саме: Гриньової В. М., Ільєнкової С. Д., Керімова В. Е. [1], Молчанової О. П. [2], Пилипяка О. В. [3], Б. Санто, Й. Шумпетера та інших. Але розробка методичних рекомендацій щодо оцінки інноваційно-орієнтованих інвестиційних проектів ще далека до завершення, тому потребує подальшої уваги з боку дослідників для того, щоб постійно удосконалювати їх з урахуванням переліку переваг та недоліків.

Метою роботи є дослідження основних методичних підходів щодо оцінки ефективності інноваційних проектів та обґрунтування основних переваг та недоліків кожного з них, що дасть змогу підвищити якість результату оцінки ефективності інноваційного проекту.

Оскільки інноваційний проект неможливо розглядати окремо від інвестицій, тому що вони є основою його розробки та запровадження в діяльність підприємств, – оцінка ефективності інновацій будується на базі єдиних методичних принципів визначення ефективності інвестицій в інноваційну діяльність.

Існування різноманіття підходів та показників для оцінки інновацій, в першу чергу, обумовлено тим, що інноваційна діяльність підприємства є одним із різновидів його відтворювальної діяльності, котра носить фоновий щодо процесів виробництва продукції характер, включаючи увесь ланцюг створення вартості, починаючи від постачання і завершуючи збутом продукції та її супроводом у споживача в процесі експлуатації. Це обумовлено тим, що практично не уявляється можливим із загальної величини сукупного економічного ефекту підприємства виділити ту його частину, котра отримана за рахунок здійснення інноваційної діяльності [4].

У ході дослідження наукової літератури було виявлено, як уже зазначено, велику кількість методів оцінки ефективності інновацій, що, у свою чергу, обумовлює велику кількість показників для оцінки ефективності інноваційних проектів. Усі ці методи були згруповані у п'ять груп у своїй роботі [4] Педерсіним І. А. Але необхідно враховувати те, що існують методи, як поширені, так і ті, що використовуються дуже рідко, або навіть не використовуються взагалі, бо не мають абсолютно ніякої практичної цінності. Виходячи з цього, автор вважає, що доцільним буде виділити саме ті показники, а також їх переваги і недоліки, які є найбільш поширеними у використанні при оцінці ефективності інноваційних проектів. До таких показників, на думку автора, які базуються на дослідженні літературних джерел, слід віднести показники, які наведені на рисунку.

Рис. Узагальнені показники оцінки ефективності інноваційних проектів

На рисунку представлено узагальнений перелік показників оцінки ефективності інноваційних проектів. Класичною системою показників, які завжди використовуються для обґрунтування ефективності інвестиційних проектів, є методика UNIDO (англ. *UNIDO – United Nations Industrial Development Organization* – спеціалізоване відділення ООН з промислового розвитку). Але поряд з методикою UNIDO часто розраховується для оцінки ефективності інноваційних проектів модифікована внутрішня норма прибутковості (MIRR), що в сукупності з попередніми показниками складає перелік показників, які повинні розраховуватись згідно з методичними рекомендаціями державного агентства України з інвестиційного розвитку. Завершують узагальнений перелік показників, які використовуються частіше, поряд з іншими існуючими показниками, для оцінки ефективності інновацій: коефіцієнт ефективності інвестицій, або облікової норми прибутку (ARR); точка беззбитковості (PQ) та показник, який зіставляє, згідно з проектом, продисконтовані вигоди та продисконтовані витратами.

Перераховані показники, їх порядок розрахунків та умови, згідно з якими той чи інший проект може вважатися ефективним дуже широко висвітлені в науковій літературі [2, 4, 5, 6, 7 та інші], тому автор не вважає доцільним детальний розгляд цих показників, а хоче приділити увагу розгляду переваг та недоліків (таблиця), які притаманні кожному з них.

Таблиця

Переваги та недоліки основних показників оцінки ефективності інноваційних проектів
(узагальнено автором за літературними джерелами [1; 3; 4; 8 – 12])

№ п/п	Показник	Переваги показника	Недоліки показника
1	2	3	4
1	NPV (чистий приведений ефект; чистий дисконтований дохід; чиста теперішня вартість; інтегральний ефект тощо)	1. Має зрозуміле економічне визначення. 2. Ураховує вартість грошей у часі. 3. Ставка реінвестування, як правило, не висока, і розрахунок не призводить до великих помилок. 4. Дозволяє врахувати те, що ставки дисконтування з часом змінюються	1. NPV – абсолютний показник, тому метод не дозволяє зробити вибір між проектами з різним обсягом інвестицій. 2. Не дозволяє судити про поріг рентабельності та "запас фінансової міцності проекту", передбачає безліч припущень (наприклад, з визначенням норми дисконтування) та часто пов'язаний з помилками у таких галузях: неправильний облік інфляційних ефектів (що особливо важливо в децентралізованих компаніях і довгострокових проектах) завищення оцінки ризику та ігнорування його відмінностей на різних стадіях проекту
2	PI (індекс прибутковості інвестицій; індекс рентабельності інвестицій; індекс дохідності інвестицій тощо)	1. Ураховує вартість грошей у часі. 2. Є відносним показником: він характеризує рівень доходів на одиницю витрат. 3. Дозволяє визначити "міру стійкості проекту". 4. В умовах обмеженості ресурсів цей показник дозволяє сформулювати найбільш ефективний інвестиційний портфель	1. Оцінює тільки відносну ефективність проекту (абсолютну ефективність можна визначити тільки за допомогою NPV)
3	IRR (внутрішня норма прибутковості;	1. Є відносним показником. 2. Ураховує вартість грошей у часі.	1. Формула розрахунку IRR не має зрозумілого визначення. 2. IRR показує однакове значення у

	внутрішня норма рентабельності; коефіцієнт внутрішньої прибутковості; коефіцієнт внутрішньої рентабельності тощо)	3. Не залежить від ставки дисконтування. 4. Порівнюється з прибутковістю цінних паперів та банківським відсотком	випадку, коли береться кредит, та коли даються гроші у борг. 3. У проекті може існувати декілька значень IRR (при цьому всі значення можуть бути неадекватні). Ця особливість пов'язана з математичним методом розрахунку. 4. NPV і IRR можуть показувати протилежні результати у взаємовиключних проектах, навіть при однакових обсягах інвестицій. 5. Не дозволяє врахувати зміну ставок дисконтування у часі. 6. Оскільки є ставкою реінвестування, то при високій величині IRR невелика зміна в тимчасовій структурі грошових потоків призводить до значної зміни IRR
4	PP (період окупності; термін повернення інвестицій тощо)	1. Простота у використанні. 2. Враховує вартість грошей у часі	1. Оцінюючи ефективність проекту по найменшому періоду окупності, повністю ігноруються довгострокові прибутки за рамками даного періоду

Закінчення таблиці

1	2	3	4
5	MIRR (модифікована внутрішня норма прибутковості)	1. Неможливість її множинності, що є властивим для IRR. 2. Простий у розрахунку	1. Громіздка формула розрахунку. 2. Необхідність приведення всіх доходів на кінець року
6	ARR (коефіцієнт ефективності інвестицій або облікової норми прибутку)	1. Дохід характеризується показником чистого прибутку. 2. Простий у розрахунку	1. Не враховує часовий компонент грошових потоків. 2. Не робить відмінності між проектами з однаковою сумою середньорічного прибутку, але відмінною сумою прибутку по роках, а також між проектами, що мають однаковий середньорічний прибуток, але генерують упродовж різного періоду
7	PQ (точка беззбитковості проекту)	1. Демонструє зв'язок між загальними сукупними витратами, об'ємом продукції та прибутками. 2. Показує мінімально можливий рівень економічної діяльності, який необхідний для запобігання можливим фінансовим втратам	1. Найкраще використовувати для аналізу виробництва одного продукту. 2. Іноді важко здійснити розподіл витрат на постійні та змінні. 3. Не враховуються можливі зміни ціни реалізації одиниці продукції та витрат на виробництво одиниці продукції
8	В/С (співвідношення вигод і витрат)	1. Швидко визначення показника, він використовується тільки тоді, коли є обмеження на унікальні і дефіцитні ресурси	1. Неможливість його застосування для альтернативних взаємовиключних проектів. 2. Може давати неправильне ранжирування по перевазі навіть незалежних проектів

Виходячи з таблиці, кожен з показників має певні переваги та недоліки, тому при оцінці економічної ефективності різноманітних проектів різними методами може виникнути ситуація, коли проект є більш вигідним за одним критерієм та менш вигідним за іншим, тому треба обирати саме ті критерії, які є найбільш вагомими для особи, що приймає рішення щодо прийняття або відхилення інноваційного проекту.

Отже, автором, на основі дослідження літературних джерел, узагальнено показники оцінки ефективності інноваційних проектів, які найчастіше використовуються, та обґрунтовано основні переваги та недоліки кожного з них, що допоможе підвищити, при їх врахуванні, рівень економічної обґрунтованості щодо реалізації конкретного інноваційного проекту. Подальші дослідження автора будуть спрямовані на обґрунтування реальних інноваційних проектів за допомогою узагальнених показників, з урахуванням переваг на недоліків кожного з них.

Наук. керівн. Іпполітова І. Я.

Література: 1. Керимов В. Э. Показатели оценки эффективности инвестиционных проектов / Керимов В. Э., Мелкобродов К. А., Новикова Д. М. // Труды МЭЛИ. – 2010. – № 14(2) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.e-magazine.meli.ru/Vipusk_14/176_v14_kerimov_melkobrodov_%D0%92.doc. 2. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / Абрамешин А. Е., Воронина Т. П., Молчанова О. П. и др. ; под ред. д-ра экон. наук, проф. О. П. Молчановой. – М. : Вита-Пресс, 2001. – 272 с. 3. Швець Л. П. Особливості та проблеми застосування модифікованих показників оцінки ефективності інвестиційних проектів / Швець Л. П., Пилипак О. В. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 1. – С. 154–160. 4. Педерсин И. А. Анализ подходов для оценки эффективности инноваций [Электронный ресурс] / Педерсин И. А. – Режим доступа : <http://www.confcontact.com/2009new/5-peders.php>. 5. Стрельников Р. Н. Методы анализа экономической

эффективности инвестиционных проектов предприятий промышленной группы / Стрельников Р. Н. // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2010. – № 2. – С. 81–87. 6. Мухамедьяров А. М. Инновационный менеджмент : учебн. пособ. / Мухамедьяров А. М. – 2-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2008. – С. 131–133. 7. Методичні рекомендації з розробки бізнес-планів інвестиційних проектів : Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку 31.08.2010 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://in.ukrproject.gov.ua/index.php?get=55&law_id=372#1. 8. <http://gaap.ru/articles/50764/>. 9. Хотяшева О. М. Инновационный менеджмент : учебн. пособ. / Хотяшева О. М. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 384 с. 10. Борсук О. М. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості об'єктів вкладення капіталу / Борсук О. М. // Економіка та управління АПК. – 2010. – Вип. 3(75). – С. 79–85. 11. Проектний аналіз : конспект лекцій / М. В. Афанасьєв, І. Я. Іпполітова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 260 с. 12. Ширяєв А. О. Критерії загальної оцінки ефективності інвестиційних проектів / Ширяєв А. О. // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем : збірник наукових праць МННЦ ІТІС. – 2007. – Вип. 12. – С. 95–100.